

**Stanisław Żółkiewski h. Lubicz
(1547-1620)**

HETMAN STANISŁAW ŻÓŁKIEWSKI

Sejm ustanowił **2020 Rokiem Hetmana Stanisława Żółkiewskiego**, wybitnego wodza w dziejach oręża polskiego, pełniącego szereg najważniejszych urzędów I Rzeczypospolitej: **sekretarza królewskiego**, **hetmana polnego koronnego** (jedna z najwyższych funkcji w wojsku polskim w okresie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Głównym zadaniem hetmana polnego koronnego była ochrona południowo-wschodnich kresów ukraińskich Rzeczypospolitej przed najezdami z sąsiednich państw. Był on bezpośrednim zwierzchnikiem oddziałów obrony potocznej, a później żołnierzy kwarcianych.) , **kasztelana lwowskiego**, **wojewody kijowskiego**, a w końcu **hetmana wielkiego koronnego i kanclerza wielkiego koronnego**.

„Stanisław Żółkiewski brał udział we wszystkich wojnach toczonych przez Rzeczpospolitą w drugiej połowie XVI wieku i początkach XVII wieku. Najpierw walczył u boku doświadczonego wodza i kanclerza Jana Zamoyskiego, uczestniczył w wyprawach przeciw Habsburgom i Moskwie, na Mołdawię i Wołoszczyznę, później zwyciężał, dowodząc samodzielnie w wielu kampaniach przeciwko Rosji, Szwecji, Kozakom, Turcji i Tatarom” - czytamy.

Portret Stanisława Żółkiewskiego, litografia W. Śliwickiego wg rys. P. Czamańskiego, przed 1858; Biblioteka Narodowa

Stanisław Żółkiewski (herbu Lubicz) urodził się w **Turcynce** pod Lwowem w roku **1547**. Pochodził z zamożnej rodziny szlacheckiej. Był **dziadkiem Jana III Sobieskiego**. Początki swojej kariery zawdzięczał przede wszystkim **Janowi Zamoyskiemu, którego Żółkiewski był krewnym**. Pochodził z rycerskiej rodziny – jego dziad Mikołaj bił Tatarów i Wołochów, ojciec Stanisław był rotmistrzem obrony potocznej, starszy brat Mikołaj stawał dzielnie pod Lubieszowem w 1577 r.

Herb Lubicz

Stanisław Żółkiewski był synem **wojewody ruskiego Stanisława i Zofii Lipskiej z Goraja**. Uczył się w szkole katedralnej we **Lwowie**. W 1566 został **dworzaninem kanclerza Jana Zamoyskiego**.

Jan Zamoyski

Rodzina

W **1589 roku** ożenił się z **Reginą Herburtówną**. Małżonkowie doczekali się **trojga dzieci**.

Były nimi:

- **Jan**, polski szlachcic, starosta hrubieszowski, jaworowski ranny w **toku tragicznej wyprawy cecorskiej w 1620 roku**, pojmany do niewoli i wykupiony przez matkę, **zmarł bezpotomnie nie odzyskawszy zdrowia w roku 1623 w Żółkwi**.

Sarkofag w krypcie kolegiaty św. Wawrzyńca w Żółkwi

- **Katarzyna** wyszła za **Stanisława Koniecpolskiego**, który będzie następcą **Stanisława Żółkiewskiego** jako hetman.
- **Zofię** wydano za **Jana Daniłowicza**, wojewodę **ruskiego**.

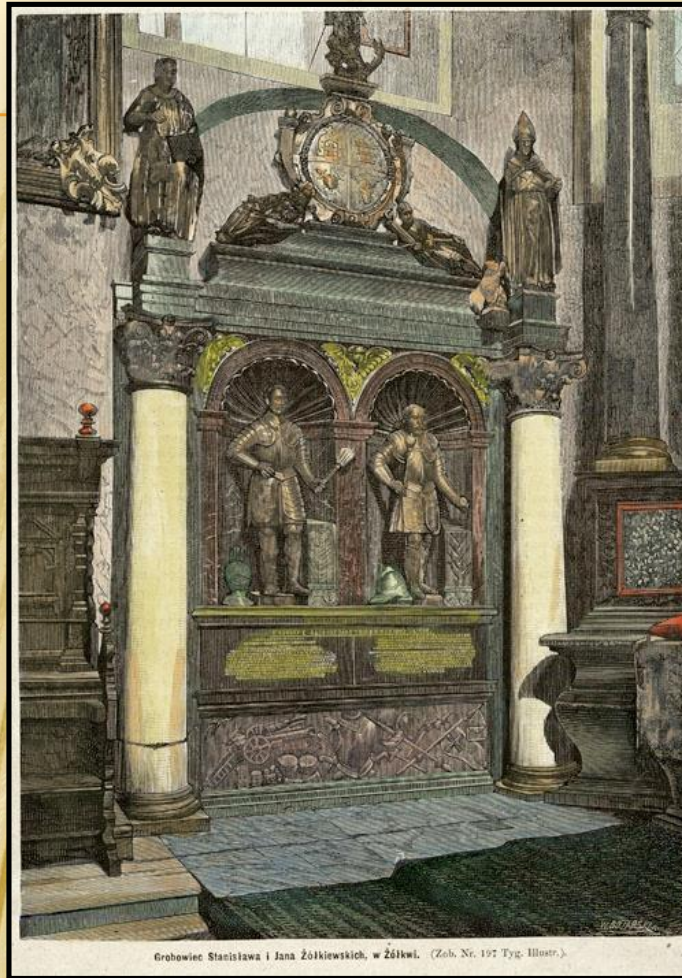
Z tego małżeństwa pochodziło **czworo dzieci**:

- ❖ **Zofia Teofila** - matka **Jana III Sobieskiego**,
- ❖ **Stanisław** (zm. 1636) - zabity przez **Tatarów**,
- ❖ **Jan** (ur. 1613, zm. 1618),
- ❖ **Dorota** - ksieni **benedyktynek** we **Lwowie** od **1640**.

W 1623, po śmierci brata-starosty hrubieszowskiego **Jana** odziedziczyła jego posiadłości, które przeszły w późniejszych latach na ród **Sobieskich**.

Zofia Daniłowiczowa była fundatorką kościołów i cerkwi **unickich**.

Grobowiec Stanisława i Jana Żółkiewskich, w Żółkwi. (Zob. Nr. 197 Tyg. Ilustr.)

Nagrobek Żółkiewskich ufundowany przez **Zofię Daniłowiczową**, ilustracja z "Tygodnika Ilustrowanego", 1863, nr 197; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

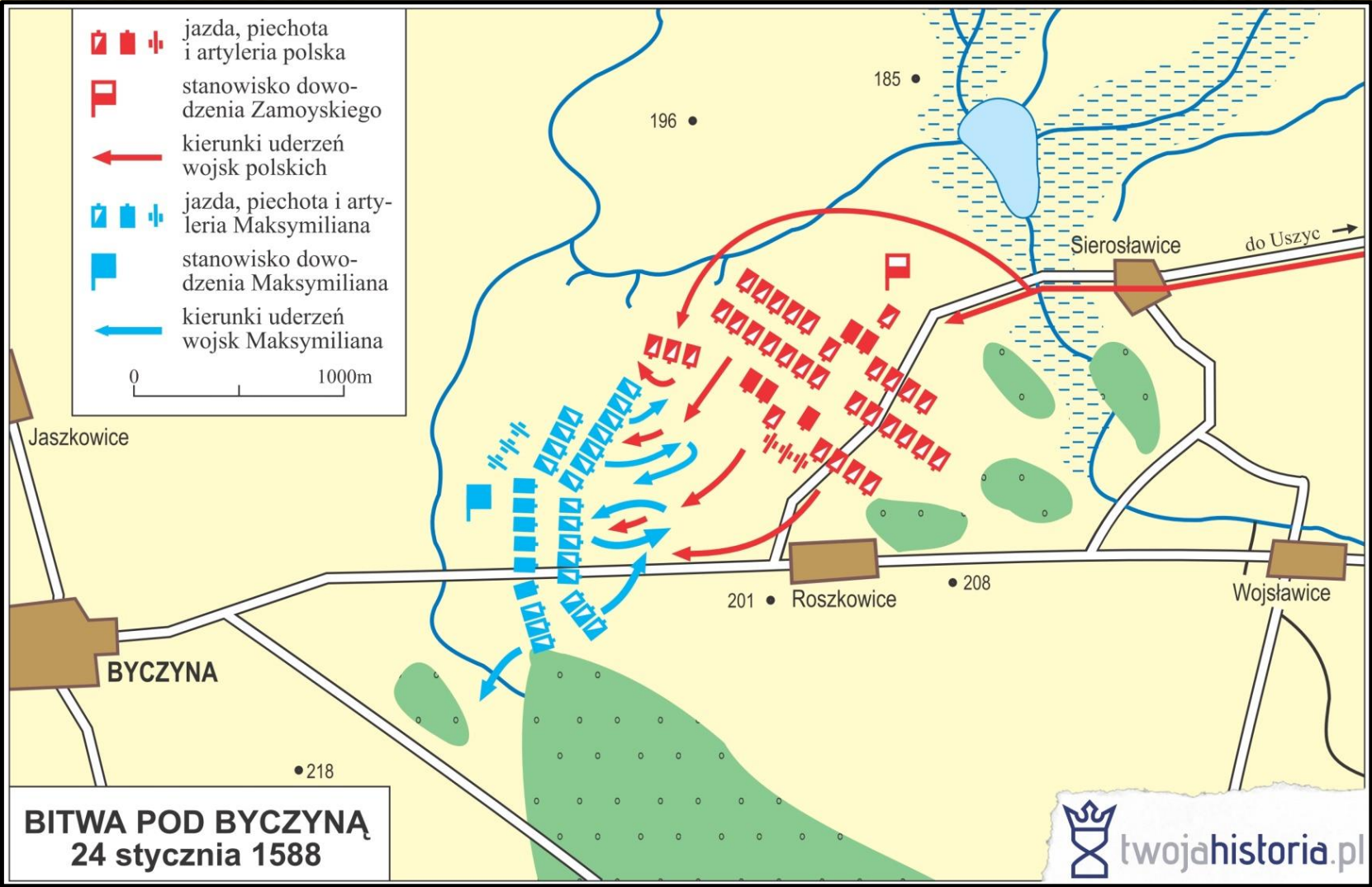
Ważne wydarzenia w życiu Żółkiewskiego

- W roku **1584** na polecenie Zamoyskiego aresztował infamisa **Samuela Zborowskiego**, oskarżonego o spiskowanie przeciwko królowi Stefanowi Batoremu. Ścięcie Zborowskiego spowodowało ferment polityczny i postawiło protegowanego kanclerza na świeczniku opinii szlacheckiej i uczyniło zeń wroga „zborowszczyków”.
- Kolejnym ważnym wydarzeniem w życiu bohatera była bitwa pod **Byczyną w 1588**. Brał on udział w przełamującym uderzeniu polskiego lewego skrzydła, które rozstrzygnęło bitwę. Stanisław zdobył w tej bitwie **główną chorągiew wojsk austriackich**, co przypłacił postrzałem z arkebuza w kolano – **z powodu tej rany do końca życia miał problemy z chodzeniem**.

Nowy król Rzeczypospolitej **Zygmunt III Waza** nagrodił go **buławą polną koronną** (wielką dzierżył od 1581 r. Jan Zamoyski).

- jazda, piechota i artyleria polska
  - stanowisko dowodzenia Zamoyskiego
  - kierunki uderzeń wojsk polskich
  - jazda, piechota i artyleria Maksymiliana
  - stanowisko dowodzenia Maksymiliana
  - kierunki uderzeń wojsk Maksymiliana
- 0 1000m

BITWA POD BYCZYNA
24 stycznia 1588

- Kolejne lata życia to okres niekończących się kampanii wojennych, w których **hetman polny koronny Stanisław Żółkiewski** okazywał najwyższe **przywiązanie Ojczyźnie i królowi**.
- W **1589** bił Tatarów pod Gliną koło Lwowa, w **1595** r. wraz z **Zamoyskim** odparł przeważające siły tatarskie pod **Cecorą**, w **1596** r. osaczył pod **Sołonicą** i zmusił do kapitulacji zbuntowanych **Kozaków Nalewajki**. Wtedy też doszło do znamienego wydarzenia – wbrew ustaleniom i woli hetmana, który służył z humanitarnego postępowania, podczas kapitulowania wojsk kozackich żołnierze polscy dokonali masakry bezbronnych przeciwników, zabijając kilkuset z nich. W **1600** roku **hetman brał udział w wyprawie do Mołdawii** uwiecznionej wspaniałym zwycięstwem **pod Bukowem**.

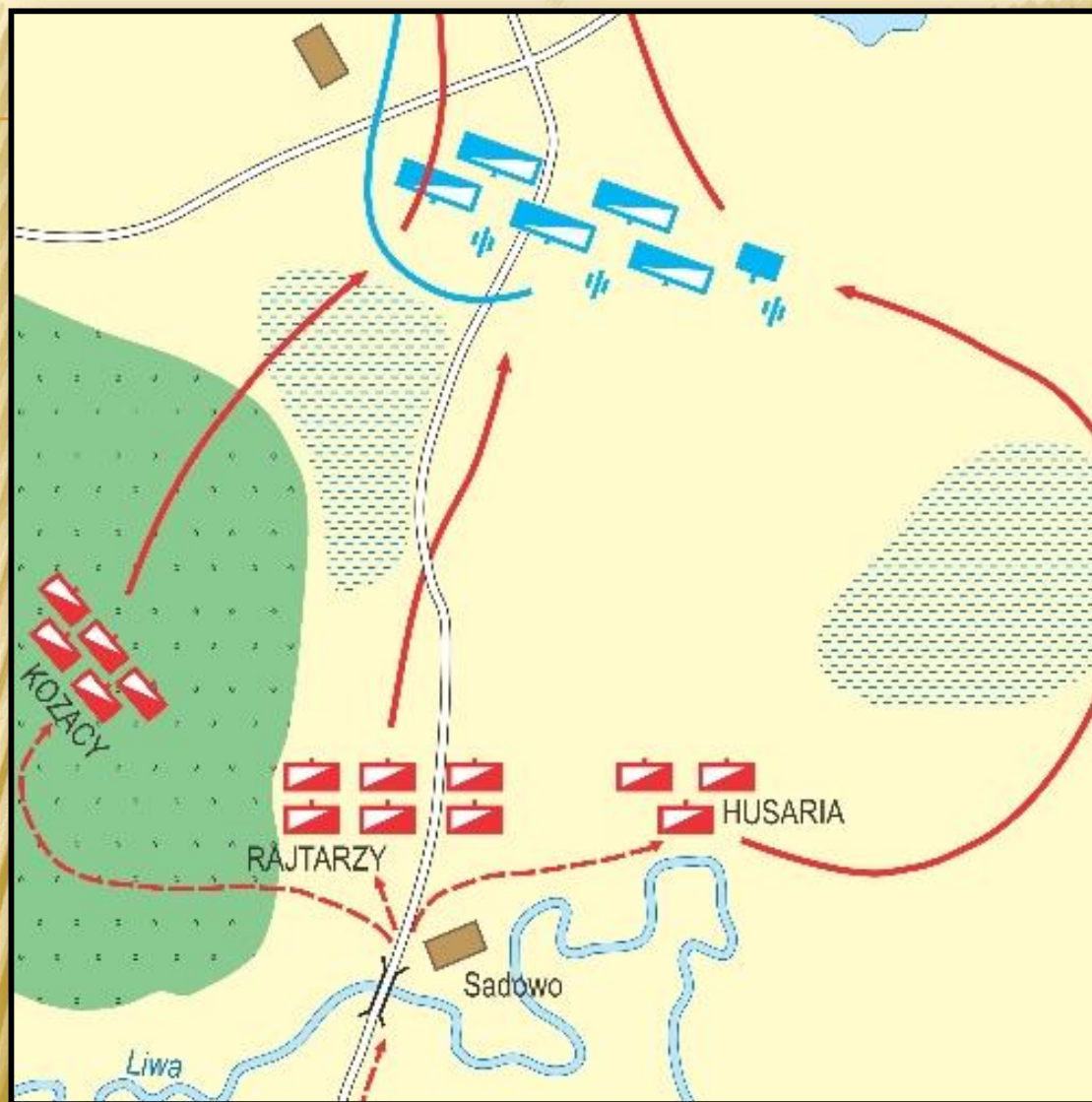

**Bitwa pod Cecorą, obraz pędzla Witolda Piwnickiego
/ Źródło: Wikimedia Commons / domena publiczna.**

- W związku z atakiem Szwecji na polskie **Inflanty** **hetman** został przerzucony na północ, gdzie w **1601 r. odniósł kolejny sukces** – po dwumiesięcznym oblężeniu zdobył **Wolmar**, biorąc do niewoli syna króla szwedzkiego – **Carla Carlssona Gyllenhjelma**. W **1602 r. odniósł zwycięstwo pod Rewlem**, jednak musiał opuścić front inflancki z powodu choroby. **W 1606 pobił Tatarów pod Udyczem koło Kalnika**, a w **1607 r.** wraz z wojskiem kwarcianym wziął udział w bratobójczej bitwie pod **Guzowem**, gdzie opowiedział się po stronie króla.

Bitwa pod Guzowem

Hetman Stanisław Żółkiewski

- W **1609 roku**, mimo osobiście niechętnego stosunku do wyprawy wschodniej, podporządkował się rozkazowi królewskiemu i wraz z **Zygmuntem III ruszył na Smoleńsk**. W 1610 r., w związku ze zbliżaniem się moskiewskiej odsieczy (oblężenie Smoleńska zakończyło się dopiero w 1611 r.) ruszył na czele nielicznych sił na spotkanie wroga. Po zwycięstwie pod **Carowym Zajmiszczem** doszło **4 lipca 1610 r.** do najśłynniejszej bitwy w karierze Żółkiewskiego – bitwy **pod Kłuszynem**. W **5 godzinnym, morderczym** starciu rozgromił wielokrotnie przeważające liczebnie wojska moskiewskie i najemne.

Bitwa pod Kłuszynem, obraz Szymona Boguszowicza / Źródło: [Wikimedia Commons](#)

Batalię pod Kłuszynem rozegrał Żółkiewski po mistrzowsku. Z konsekwencją realizował przyjęty plan operacji, biorąc pod uwagę jego wiek (63 lata), zły stan zdrowia i czas trwania starcia (około 5 godzin), dowodzenie jego należy ocenić bardzo wysoko. Nie tylko bowiem narzucił przeciwnikowi miejsce i czas walki, ale umiejętnie wprowadzając oddziały do boju, bez przerwy kontrolował sytuację. Zwycięstwo jego nad czterokrotnie silniejszym przeciwnikiem wyraźnie kontrastowało z niepowodzeniami armii królewskiej pod Smoleńskiem, dlatego starano się je pomniejszyć, a olbrzymi sukces wojskowy jak i polityczny tej operacji docenili dopiero historycy” – pisał prof. Mirosław Nagielski w książce „Hetmani Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

**Portret Stanisława Żółkiewskiego, malarz nieznany, 1650–1750;
Muzeum Narodowe w Krakowie**

- W 1617 roku powstrzymał najazd Turków i Tatarów i zawarł z nimi porozumienie pod Buszą.
- W 1618 roku został hetmanem wielkim koronnym, rok później kanclerzem. W 1620 roku, usiłując uprzędzić wielki najazd turecko-tatarski, wyprawił się do Mołdawii, lecz w bitwie pod Cecorą nad Prutem poniósł porażkę. Zmuszony do odwrotu, zginął bohatersko w stepach nad **Dniestrem** koło **Mohylowa**, chcąc „trupem swym zawalić drogę do Rzeczypospolitej”. **Jego głowę zawieziono sułtanowi tureckiemu jako trofeum.**

Hetman Stanisław Żółkiewski zginął bohaterską śmiercią godną żołnierza polskiego – walcząc do końca z szablą w ręku.

Żółkiewski, raczej żołnierz niż polityk, był przykładem dobrego obywatela i wielkiego patrioty. Pozostawił pamiętnik będący wzorem staropolskiej prozy – „Początek i progres wojny moskiewskiej”.

Bohaterska śmierć hetmana odbiła się szerokim echem w Rzeczypospolitej – rok później przebudzona ojczyzna wystawiła 100 tys. żołnierzy i odparła wielki najazd **Imperium Tureckiego**.

Stanisław Żółkiewski został pochowany w **Żółkwi** – mieście, które założył. Na nagrobku zostały wyryte słowa: „**Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,**” tzn. **”Niech z kości naszych powstanie mściciel”**. Jak się okazało były to prorocze słowa – Jan III Sobieski, król polski, prawnuk Żółkiewskiego po kądzieli pomścił swego przodka – zwycięstwa pod Podhajcami, Braclawiem, Komarnem, Niemirowem, Narolem, Chocimem, Lwowem, Żórawnem, Wiedniem i Parkanami czy Peretytą wskazują jednoznacznie, że z kości wielkiego hetmana powstał mściciel.

**Śmierć Stanisława Żółkiewskiego (obraz Walerego Eljasza Radzikowskiego)
/ Źródło: Wikimedia Commons / domena publiczna**

Źródła , z których korzystaliśmy w prezentacji:

- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Zolkiewski-Stanislaw;4003091.html>
- <https://www.biogramy.pl/a/biografia/stanislaw-zolkiewski-h-lubicz#articles>
- <http://www.muzeumwp.pl/emwpaedia/portret-hetmana-stanislawa-zolkiewskiego.php>
- <https://superhistoria.pl/nowozytnosc/barok/49961/1/stanislaw-zolkiewski-hetman-prawdziwie-wielki.html>
- <https://historia.org.pl/2010/01/22/hetman-stanislaw-zolkiewski/>
- <https://www.wilanow-palac.pl/zolkiewski-stanislaw-h-lubicz-1547-1620.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=-muyalbLdzU>
- <https://histmag.org/400-lat-bitwy-pod-Kluszynem-bitwa-cz.-I-4406?id=4406>
- <https://histmag.org/400-lat-bitwy-pod-Kluszynem-bitwa-cz.-II-4407?id=4407>
- <https://histmag.org/Rosjanie-swietuja-rocznice-wypedzenia-Polakow-z-Kremla-3641?id=3641>

- <https://muzhp.pl/pl/e/1791/smierc-hetmana-zolkiewskiego>
- <https://histmag.org/Hetman-meczennik-Stanislaw-Zolkiewski-i-smierc-pod-Cecora-5963>
- <https://www.wprost.pl/historia/10258047/2/polski-hetman-meczennikiem-za-wiare-smierc-stanislaw-a-zolkiewskiego-pod-cecora.html>
- <https://adonai.pl/ciekawe/?id=98>
- <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/933125,Kleska-hetmana-Zolkiewskiego-pod-Cecora>
- <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/leksykon-bitew/bitwa-pod-cecora-18-wrzesnia-6-pazdziernika-1620/>
- <http://www.starostwo.hrubieszow.pl/page/1147/hetman-stanislaw-zolkiewski.html>
- <https://histmag.org/Bitwa-pod-Kluszynem-4-lipca-1610-6835?id=6835>
- <https://kresy24.pl/kluszyn-1610-majstersztyk-hetmana-zolkiewskiego/>